

U quyidagilarga asoslanadi - uchta asosiy tamoyil:

Birinchidan, asosiy maqsad rivojlanishga yanada barqaror xarakter berish bo'lishi kerak. Bunday bosqichma-bosqich yondashuvni amalda qo'llash osonroq va bu sizga zudlik bilan dolzarb muammolarni hal qilishga imkon beradi, ularning aksariyatini tanib olish va amalga oshirish nisbatan oson (masalan, energiya tejash). Barqaror rivojlanish bu holda jarayon sifatida belgilanadi (yakuniy maqsad emas).

Ikkinchidan, barqarorlik uchburchagining uchta elementiga muvozanatli yondashuv zarur. Buning uchun ijtimoiy (jalb qilish, imkoniyatlar berish, boshqaruvni tashkil etish), iqtisodiy (iqtisodiy o'sish, samaradorlik, barqarorlik) va ekologik (biologik xilma-xillik, tabiiy resurslar, ifloslanish) parametrlarni muvozanatli baholash talab etiladi.

Uchinchidan, tahlil an'anaviy chegaralar bilan cheklanmasligi kerak (u turli ilmiy fanlarni, makon, vaqt va manfaatdor tomonlarni qamrab olishi kerak). Muammolar va ularni qanday hal qilish kerakligi sababli fanlararo tahlil muhim ahamiyatga ega an'anaviy fanlardan tashqariga chiqing. Bundan tashqari, iqlim o'zgarishi kabi muammolar butun sayyorani qamrab oladi, bir necha asrlar davomida davom etadi va har bir insonga ta'sir qiladi.

Ushbu tamoyillar iqlim o'zgarishini yumshatish xarajatlarini rivojlanish vazifalarini bajarish bilan yarashtirish yondashuvlari bo'yicha uzoq muddatli konsensusni ishlab chiqishga intilayotgan siyosat ishlab chiquvchilar uchun qo'llanma bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Munasinghe, M. Haroratning oshishi bilan xavflar ortadi. Moliya & rivojlanish jurnali. 2018 y.
2. Bobylev S. N., Gritsevich I. G. Global iqlim o'zgarishi va iqtisodiy rivojlanish. M.: YUNEP, 2015 y.

GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI VA OZON QATLAMINING YEMIRILISHI

Nabijonov Sherzodbek Maxamadjon o'g'li, Jalilov Lutfiyor Sotvoldiyevich
Sherzodbeknabijonov44@gmail.com
Farg'ona politexnika instituti

Insonning iqlim va atrof-muhit sharoitlariga moslashish qobiliyati juda katta. Biroq, bashorat qilingan iqlim va potentsial ekologik o'zgarishlarning tezligi tibbiyot va yer olimlarini katta tashvishga solmoqda. Salomatlik ta'sirining aksariyati o'zgargan iqlim sharoitlariga ekologik javoblar orqali amalga oshiriladi. Masalan, vektor yuqadigan kasalliklarning tarqalishi o'simliklarning o'zgarishiga va suv ombori yoki oraliq xostlarning mavjudligiga, harorat va namlikning parazitlar va ularning vektorlariga bevosita ta'siri bilan bog'liq bo'ladi. Stratosferadagi ozonning emirilishi, birinchi navbatda, boshqa halokarbonlar va metil bromid bilan bir qatorda xlorflorokarbonlarning halogen erkin radikallari bilan reaksiyalar natijasida yuzaga keladi. 1979-91 yillar davomida ozonning o'rtacha yo'qolishi har o'n yilda 2.7% ga baholandi, bu quyosh sikli va boshqa omillarga to'g'ri keldi. Fiziologik nuqtai nazardan, odamlar chegara haroratiga qadar termoregulyatsiya qilish uchun katta imkoniyatlarga ega. Haroratning chegaradan oshib ketishi va ketma-ket bir necha kun davom etayotgan ob-havo sharoiti aholi o'limining oshishiga olib keladi. Masalan, Shanxayda qishda shamolsiz oqshomlarda bu ta'sir 6.5°C gacha bo'lishi mumkin. Issiqlik bilan bog'liq o'limlarning aksariyati keksa odamlarda sodir bo'ladi va ular yurak-qon tomir va nafas olish kasalliklari bilan bog'liq. Asosiy meteorologik o'zgaruvchilar issiqlik bilan bog'liq o'limga hissa qo'shadi, eng muhimi tungi ko'rsatkichlar yuqori; issiqxona effekti, ayniqsa, ushbu minimal haroratni oshirishi taxmin qilinmoqda. Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligiga uzoq muddatli o'zgarishlar, masalan, bug'lanish orqali tuproq namligini pasaytirish va darhol qurg'oqchilik, suv toshqini (va eroziya) va tropik bo'ronlar kabi ekstremal ob-havo hodisalari orqali salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Buni hisobga olsak ham, rivojlanayotgan mamlakatlarda qishloq xo'jaligi eng ko'p zarar ko'radi va bu mamlakatlarda iqlim o'zgarishi sababli 40-300 million qo'shimcha odam ochlikdan xavf ostida bo'ladi. Qishloq

xo'jaligi zararkunandalari tarqalishida o'zgarishi mumkinligi sababli, ekinlarga ta'sir qiluvchi bilvosita ekologik o'zgarishlarni ham hisobga olish kerak. Murakkab ekotizim dinamikasini hisobga olgan holda, to'liq baholash o'zgaruvchan atmosfera va tuproq sharoitlarining bevosita ta'siridan tashqariga chiqishi kerak. Atmosfera-okean umumiy aylanish modellari, hozirgi IPCC stsenariylari asosida shimoliy yarim shardagi yuqori kengliklarda sirt haroratining eng katta ko'tarilishini bashorat qilmoqda. Qishning minimal harorati nomutanosib ravishda ko'proq ta'sir qilishi kutilmoqda, bu esa ba'zi viruslar va parazitlarning ilgari yashay olmagan hududlarga tarqalishiga imkon beradi. Vektorlarga to'g'ridan-to'g'ri iqlim ta'siriga qo'shimcha ravishda, ekotizimlarning o'zgarishi vektor va rezervuar mezbon turlarining geografik diapazoni ushbu ekotizimlar tomonidan belgilanadigan kasalliklarga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Iqlim o'zgarishi yashash muhitini o'zgartirar ekan, biologik xilma-xillikning potentsial qisqarishiga olib keladi, hasharotlar vektorlari yangi xostlarni topishga majbur bo'ladi. Masalan, Gondurasda davolab bo'lmaydigan Chagas kasalligini tashuvchi qotil qo'ng'izi kabi qon izlovchi hasharotlar o'rmonlarning kesilishi natijasida biologik xilma-xillik kamayib borayotgani sababli, odam mezbonlarini qidirishga majbur bo'ldi. Endemik hududlarda o'rganilgan 10,601 23.5 gondurasliklarning 19 foizi Chagas kasalligi uchun seropozitivdir. Zoonoz kasalliklar ko'pincha inson infeksiyalarining manbai bo'lib, odatda insonga atrof-muhit o'zgarishi yoki inson faoliyatining o'zgarishidan keyin ta'sir qiladi. Odamlarda ko'plab yangi paydo bo'lgan kasalliklar aslida hayvonlarning mezbon turlarining uzoq davom etgan zoonozlaridir. Masalan, *hantavirus*, yaqinda Amerika Qo'shma Shtatlarining janubi-g'arbiy qismida odamlar o'limiga sabab bo'lgan, kemiruvchilarda uzoq vaqtdan beri aniqlangan va yaqinda paydo bo'lgan epidemiya iqlim ekologik sharoitlar bilan bog'liq deb hisoblangan. Global iqlim o'zgarishi sabab bo'lgan sog'liqni saqlash muammolarini hal qilish integratsiyalashgan ekologik yondashuvni talab qiladi; sanoat emissiyasini nazorat qilish orqali issiqxona gazlarini kamaytirish, CO miqdorini maksimal darajada oshirish uchun erdan foydalanish siyosati Ikkalasi erishish uchun "cho'kish" va aholi siyosati; mintaqaviy va global miqyosda biologik ko'rsatkichlar monitoringi; muqarrar iqlim o'zgarishi ta'sirini minimallashtirish uchun sog'liqni saqlashning moslashuvchan strategiyalari; va rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o'rtasidagi hamkorlik. Muxtasar qilib aytganda, atrof-muhit va sog'liqni saqlash siyosatining integratsiyalashuvini kuchaytirish kerak. Iqlim o'zgarishi va ozon qatlamining emirilishi ko'plab darajadagi sog'liq uchun xavflarni keltirib chiqaradi va ekotizim dinamikasi va barqaror inson salomatligi o'rtasidagi muhim aloqani ta'kidlaydi. Shuning uchun profilaktika choralari tizimga asoslangan bo'lishi va iqlim o'zgarishiga sezilarli ekologik javoblarni, shuningdek, bashorat qilingan bevosita jismoniy xavflarni oldindan ko'rishi kerak. Ekologik xavfni baholashda ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan ba'zi asosiy elementlar fazoviy va vaqtinchalik o'zgarishlarni, qayta aloqa mexanizmlarini va pastki darajadagi organizmlardan erta biologik sifatida foydalanishni o'z ichiga oladi. Ba'zi iqlim o'zgarishlarining oldini olish mumkin bo'lmaganligi sababli, sog'liqni saqlash parametrlarini kuzatish orqali erta aniqlash orqali ikkilamchi profilaktika misli ko'rilmagan muvofiqlashtirishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Erlich P.R. va Uilson E.O. 1991. Biologik xilma-xillikni o'rganish.
2. Epshteyn P.R. 1995. Rivojlanayotgan kasalliklar va ekotizimning beqarorligi.
3. Iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo panel (IPCC). 1990.
4. Noveyr M.H. 1986. Rivojlanayotgan mamlakatlarda mehnat salomatligi.